

VERSTEK EN VERZET IN STRAFZAKEN

Verstek en verzet in strafzaken

Vierde herziene editie

Bart DE SMET

 INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Verstek en verzet in strafzaken. Vierde herziene editie
Bart De Smet

© 2020 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel
Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV

ISBN 978-94-000-1248-6
D/2020/7849/99
NUR 824
Gedrukt in België

Lay-out: Crius Group, Hulshout

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.stradalex.com en www.jurisquare.be.

INHOUD

<i>Voorwoord bij de vierde editie</i>	ix
---	----

Hoofdstuk I.

Algemeen kader van het verzet	1
Afdeling 1. Begrippen	1
Afdeling 2. Ontwikkeling en principes van het verzet	2
Afdeling 3. Wettelijke bepalingen	3
Afdeling 4. Het onbeperkt recht op verzet	4
Afdeling 5. Belangen in het strafproces	5
Afdeling 6. Aanpassingen in de 21ste eeuw	8

Hoofdstuk II.

Verstek in strafzaken	13
Afdeling 1. Politierechtbank	13
Afdeling 2. Correctionele rechtbank	14
§ 1. Recht op vertegenwoordiging door een raadsman	14
§ 2. Voorwaarden voor instemming	15
§ 3. Recht op persoonlijke deelname van de beklaagde	18
§ 4. Dwangmiddelen	23
§ 5. Rechtspleging bij afwezigheid van de beklaagde	30
Afdeling 3. Rechtscollege in hoger beroep	34
Afdeling 4. Onderzoeksgerechten	35
§ 1. Voorlopige hechtenis	35
§ 2. Eindfase gerechtelijk onderzoek	37
§ 3. Raadkamer als vonnisrechter	39
Afdeling 5. Jeugdrechtbank	40
§ 1. Jeugddelinquentierecht	40
§ 2. Verontrustende situatie	44
Afdeling 6. Hof van assisen	45
Afdeling 7. Strafuitvoeringsrechtbank	48
Afdeling 8. Het Hof van Cassatie	50

Hoofdstuk III.

Verzet in strafzaken	53
Afdeling 1. Grondvoorwaarden van het verzet	53
§ 1. Beslissing bij verstek	53
§ 2. Geldige dagvaarding	59
§ 3. Juiste wijze van betekening	63
§ 4. Informatie over rechtsmiddelen	77
§ 5. Belang van de verzetdoende partij	80
§ 6. Verbod van dubbel verzet	83
§ 7. Partieel verzet	86
Afdeling 2. Wijze van betekening van verzet	87
§ 1. Betekening bij exploit	87
§ 2. Verklaring in de gevangenis	91
Afdeling 3. Termijnen van verzet	94
§ 1. Gewone termijn van verzet	94
§ 2. De buitengewone termijn van verzet	99
Afdeling 4. Gevolgen van het verzet	109
§ 1. Op de tenuitvoerlegging verstekvonnis	109
§ 2. Op de verjaring van de strafvordering	111
§ 3. Devolutieve werking	115
§ 4. Verbod van benadeling van de eiser	118
Afdeling 5. Afstand van verzet	121
Afdeling 6. Rechtspleging op verzet	125
§ 1. Eerstkomende zitting	125
§ 2. Deelname van de partijen	126
Afdeling 7. Ontvankelijkheid van het verzet	127
§ 1. Te controleren vormvoorwaarden	127
§ 2. Niet-ontvankelijk verzet	129
§ 3. Gevolgen ontvankelijk verzet	131
§ 4. Voorlopige hechtenis	134
§ 5. Hoger beroep	137
Afdeling 8. Ongedaan verzet	139
§ 1. Begrip en rechtsgevolg	139
§ 2. Onverantwoorde afwezigheid voor het verzet	143
§ 3. Onverantwoorde afwezigheid na het verzet	154
§ 4. Toerekening van fouten van de advocaat	157
§ 5. Voorlopige hechtenis	159
§ 6. Effect van hoger beroep	160
Afdeling 9. Gedaan verzet en tweede beoordeling	163
Afdeling 10. Gerechtskosten	167

Hoofdstuk IV.	
Combinatie van verzet en hoger beroep	169
Afdeling 1. Voorrang van het verzet	169
Afdeling 2. Rechtsmiddelen van dezelfde partij	170
§ 1. Beklaagde	170
§ 2. Vervolgende partij	175
Afdeling 3. Rechtsmiddelen van verschillende partijen tegen het verstek-	
vonnis	176
§ 1. Uiteenlopende termijnen	176
§ 2. Gewone termijn van verzet en hoger beroep	177
§ 3. Buitengewone termijn van verzet en hoger beroep	179
§ 4. Verval van het hoger beroep	180
§ 5. Straftoemeting in hoger beroep	182
Hoofdstuk V.	
Combinatie van verzet en cassatieberoep	189
Afdeling 1. Cassatieberoep tegen een verstekbeslissing	189
§ 1. Gewone termijn(en)	189
§ 2. Vervroegde termijn	191
§ 3. Nazicht van de betekening	194
§ 4. Sanctie	194
§ 5. Schorsende werking	196
§ 6. Voorrang aan verzet	196
Afdeling 2. Cassatieberoep tegen een beslissing op verzet	197
Hoofdstuk VI.	
Bijzondere vormen van verzet	199
Afdeling 1. Hof van Cassatie	199
Afdeling 2. Hof van assisen	200
Afdeling 3. Jeugdrechtbank	201
Hoofdstuk VII.	
Impact van de coronanoodmaatregelen	205
Hoofdstuk VIII.	
Streven naar evenwicht in het verzet	207
Afdeling 1. Onbeperkt recht op verzet	207
Afdeling 2. Het recht op een eerlijk proces als norm	209
Afdeling 3. Tendens tot inperken van het verzet	214

Afdeling 4. Opeenstapeling van rechtsmiddelen	222
Afdeling 5. Afschaffing van het verzet?	225
Afdeling 6. Punctuele ingrepen in het bestaande systeem	229
§ 1. De buitengewone termijn terug buitengewoon maken.	229
§ 2. Versoepeling van het hoger beroep Openbaar Ministerie	233
§ 3. Beginpunt van de buitengewone termijn	234
§ 4. Frans proces als voorbeeld	235
§ 5. Verzet in hoger beroep indijken	237
§ 6. Uitgeleide	237
<i>Bibliografie</i>	239

VOORWOORD BIJ DE VIERDE EDITIE

Toen ik in april 2001 aan de slag kon als substituut-procureur des Konings te Antwerpen, was ik meteen geïntrigeerd door het verzet als rechtsmiddel. Adresen die verdachten opgaven bij hun invrijheidstelling waren vaak fictief of achterhaald. Het viel op hoeveel mensen er volgens hun ‘inlichtingenbulletin’ van de stad ‘ambtelijk waren afgeschreven’ van een adres of zelfs niet in de bevolkingsregisters waren geregistreerd. Dagvaardingen waarin veel tijd kroop kwamen terug binnen met een rode sticker van bpost ‘onbekende woonst’ of ‘persoon woont niet op het adres’. Daarnaast was er nog een groep van beklaagden die wel een dagvaarding in hun bus kregen, maar gewoon niet komen opdagen. Op de vastgestelde zitting brengt de procureur zijn uiteenzetting voor een lege beklaagdenbank. Iemand streng aanspreken of hem op zijn verantwoordelijkheid wijzen is er dan niet bij. Een vrij surrealistische toestand. Een veroordeling bij verstek werd in politiedatabanken ingebracht en dan was het geduldig wachten. Maanden, zelfs jaren, na de veroordeling dook de beklaagde plots op, verscheen hij met handboeien in de zittingszaal. Het bestofte dossier kwam terug op tafel van de rechter. De teller werd teruggedraaid en alles begon opnieuw, alsof er niets gebeurd was. Bij ontvankelijk verzet gaat het verstekvonnis immers teniet, heeft het geen waarde meer. De procureur dient het dossier terug in te studeren, zo nodig een nieuw verhoor van de beklaagde laten afnemen, het rekwisitoor aan te vullen en tijd uit te trekken op de zitting. De zittingscapaciteit van de strafrechter is beperkt. Het uitstellen van zaken en het opnieuw behandelen van een ‘oude’ reeds gevonniste zaak gaat ten koste van het vaststellen van ‘nieuwe’ strafzaken.

In zaken met één beklaagde is er organisatorisch geen probleem. Het strafdossier komt uit een archiefkast en ligt netjes voor de zitting op verzet ter inzage voor alle partijen. Het puzzelwerk en telefoneren begint als naast de afwezige beklaagde ook andere beklaagden waren berecht, op tegenspraak. Tegen deze veroordeling was dan meestal hoger beroep ingesteld, en was het strafdossier overgemaakt aan het hof van beroep. Dit dossier terugkrijgen voor de correctionele rechter, voor snelle afhandeling van een procedure op verzet, was vaak geen sinecure. Fascinerend is het vernietigend effect van het verzet op de procedure in hoger beroep. De procureur des Konings kan bezwaar hebben tegen een lage straf bij verstek, de burgerlijke partij is teleurgesteld wegens een vermindering van haar eis tot schadevergoeding. Na de gewone termijn van verzet (15 dagen na betekening) kan het proces in hoger beroep worden voortgezet, ook al is er geen spoor van de beklaagde. Als de beklaagde later op het toneel verschijnt en verzet aantekent in de buitengewone termijn, is er soms al een uitspraak in hoger beroep over het ver-

stekvonnis, een proces dat uitmondt in een tweede verstekbeslissing. Deze puzzel valt uit elkaar als de eerste rechter het verzet ontvankelijk verklaart en uitspraak doet over de grond van de zaak (art. 187, § 4 Sv.). De uitspraak in hoger beroep heeft dan juridisch geen waarde meer. Een mooi voorbeeld van magisch realisme in het strafproces: een rechtsgeldige uitspraak van een hogere rechtsinstantie verliest haar rechtskracht, ‘verdamp’t door een beslissing van de eerste rechter! Het doet denken aan de ‘kans-kaart’ van Monopoly van ‘ga terug naar start’.

Wat ook in het oog springt, is dat de eerste rechter bij verstek een stevige lat legt, waar een hogere rechter meestal niet boven kan. Het komt niet zo vaak voor dat het openbaar ministerie hoger beroep instelt tegen het verstekvonnis. Een proces in hoger beroep tegen een afwezige beklaagde brengt vaak weinig soelaas, omdat het verval, teloor gaat, bij een beslissing op verzet van de beklaagde. Welnu, als het openbaar ministerie alleen hoger beroep instelt tegen het latere vonnis op verzet (doorgaans als ‘volgappel’), kan het rechtscollege in hoger beroep de opgelegde straf wel verzwaren, met eenparigheid van stemmen, maar niet uitstijgen boven de straf opgelegd bij verstek. Die bovengrens kan alleen worden doorbroken bij dubbel hoger beroep, tegen het verstekvonnis en het vonnis op verzet, binnen afzonderlijke termijnen. Ook dit aspect maakt het verzet boeiend: de eerste rechter domineert als het ware de ganse rechtspleging, tot in cassatie toe. Niet voor niets maakt in Frankrijk de correctionele rechtbank deel uit van de ‘*tribunal de grande instance*’ (TGI).¹

Voor een beklaagde die onwetend was van zijn strafproces, omdat hij geen kennis *kon* nemen van de dagvaarding, is verzet essentieel. Alleen via verzet kan hij een veroordeling ongedaan maken, zijn recht van verdediging uitoefenen. De termijn van hoger beroep van 30 dagen is vaak al verstreken als hij effectief kennis kreeg van het verstekvonnis. Er is minder begrip voor een beklaagde die geen kennis *wou* nemen van de dagvaarding, door zich te onttrekken aan justitie, of die *doelbewust* niet voor de rechter verschijnt, wegens desinteresse, angst of onvrede. De vraag rijst of justitie voor deze ‘moedwillige’ beklaagden tijd moet uittrekken voor een tweede proces op verzet. Verstek laten is een recht, maar daaraan hoeft geen onbeperkt recht op verzet te zijn verbonden. Het Europees Hof te Straatsburg laat staten toe verstekprocedures tegen te gaan, onder meer door verzet uit te sluiten voor beklaagden die er vrijwillig voor kozen niet aan hun proces deel te nemen, zonder vertegenwoordiging door een advocaat. Deze discussie kwam in een stroomversnelling door artikel 83 Potpourri II-wet van 5 februari 2016 (BS 19 februari 2019). Beklaagden die kennis hadden van de dagvaarding, en afwezig bleven zonder overmacht of een ‘wettige reden van verschoning’, stuiten voortaan op ongedaan verzet. Een tweede proces in eerste aanleg is dan niet meer mogelijk, een proces in hoger beroep nog wel.

¹ Vanaf 1 januari 2020 maakt het TGI op zijn beurt deel uit van het ‘tribunal judiciaire’, de nieuwe benaming, na samensmelting van rechtbanken. Art. 10 Loi 2019-222 du 23 mars 2019 relative au renforcement de l’organisation des juridictions, *Journal Officiel* 24 mars 2019, www.legifrance.gouv.fr.

Deze afbouw van het recht op verzet bestaat nu vier jaar. De term ‘*wettige verschoning*’, niet nader toegelicht in artikel 187, § 6, 1° Sv., werd nader toegelicht door het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie. Veel aandacht in deze vierde editie gaat naar deze rechtspraak, bedoeld om het recht op tegenspraak te beschermen voor beklaagden die geen afstand deden van deze waarborg. Verder was de derde editie van 2017 aan een update toe wegens een aangepaste wetgeving, zoals:

- 1° implementatie van de EU-Richtlijnen 2012/13 (recht op informatie in strafprocedures), 2012/29 (rechten van slachtoffers), 2016/343 (recht op deelname aan het strafproces), 2016/800 (rechten van minderjarige beklaagden) en 2016/1919 (rechtsbijstand van verdachten),
- 2° verlenging van de arrestatietermijn naar 48 uur (wet 31 oktober 2017, BS 29 november 2017),
- 3° nieuwe regels voor de onmiddellijke aanhouding ter terechtzitting (art. 7 wet 21 december 2017, BS 11 januari 2018 en art. 2 wet 29 november 2019, BS 11 december 2019),
- 4° nieuwe regels van de assisenprocedure (wet 5 mei 2019, BS 24 mei 2019),
- 5° de regel dat een onregelmatige betekening van een akte geen termijnen doet lopen (art. 47bis Ger.W., ingevoegd door art. 13 wet 25 mei 2018, BS 30 mei 2018);
- 6° de verkorte termijn van één maand voor de procedure op verzet na snelrecht (art. 43 wet 5 mei 2019, BS 24 mei 2019) en
- 7° de vervanging van het jeugdbeschermingsrecht in het Vlaamse Gewest door het *jeugddelinquentierecht* (decreten van 15 februari 2019, BS 26 april 2019 en 24 september 2019, BS 1 oktober 2019).

Er is ook een kort hoofdstuk ingelast over het KB nr. 3 van 9 april 2020 (BS 9 april 2020), verlengd door het KB van 28 april 2020 (BS 28 april 2020) en het KB 13 mei 2020 (BS 13 mei 2020) over tijdelijke maatregelen in het strafprocesrecht voor de goede werking van rechtscollages in de ‘*corona*’-crisis van 18 maart 2020 tot 17 juni 2020. Vooral de automatische schorsing van de verjaring van straffen en de strafvordering in die periode, verlengd met een maand, is van belang.

Het verzet in strafzaken is geen eenvoudige materie. Succes van het rechtsmiddel hangt af van diverse termijnen, vormvereisten en toepassing van vrij abstracte principes als de devolutieve werking van het verzet en partieel verzet. Daarnaast rijzen er tal van problemen als een uitspraak voor de ene partij op tegenspraak is, voor de andere bij verstek, en er diverse rechtsmiddelen worden aangewend. Wat is de onderlinge verhouding tussen verzet, hoger beroep en cassatieberoep? Welk rechtsmiddel heeft voorrang of een ruime uitwerking? De vormvereisten en gevolgen van het verzet zijn niet alle verduidelijkt in de ene wettelijke bepaling over dit rechtsmiddel, artikel 187 Wetboek van Strafvordering (Sv.). Tot de ‘grijze zone’ zonder specifieke wettelijke basis behoren onder meer het verbod de positie

van de eiser op verzet te verzwaren, het effect van verzet op de hechtenis van de bij verstek veroordeelde beklaagde. Er gelden ook bijzondere voorschriften (zoals hof van assisen). Er zelfs nog een decreet uit 1798 over betekeningen van procesakten van toepassing.²

Bij de studie van het onderwerp, voortbouwend op de inzichten van vele andere auteurs³, die ik allen oprecht dank, had ik meermaals het gevoel “achter iedere deur, die ik opendoe, gaat een andere deur weer dicht”, wegens de vele deelaspecten verbonden aan het verzet en casuïstiek.⁴ Ik hoop dat het werk een goed overzicht biedt van de thans geldende procesregels en nuttig kan zijn voor uw rechtspraktijk en verdieping in het strafprocesrecht.

Bart DE SMET

18 juni 2020

² Decreet 17 Thermidor (Hittemaand) jaar VI, zie Cass. 27 maart 1984, *Arr.Cass.* 1983-84, nr. 429.

³ Zie bibliografie achteraan weergegeven.

⁴ Vrij naar het nummer ‘een tip van de sluier’ van Boudewijn de Groot (1980).